

Najobsežnejše in osrednje poglavje »Razgledi« pa prinaša vrsto prispevkov, pomembnih za zgodovino, etnologijo, umetnostno zgodovino in naravoslovje. Posebej je treba omeniti razpravo dr. Pavla Blaznika z naslovom »Zahodna meja loškega gospostva po urbarju iz 1630 in po skici iz 1771.« Za etnologa je članek zanimiv, ker govori tudi o kolonizaciji in izkoriščanju mejnega ozemlja. — Ing. Pavle Hafner objavlja prispevek, katerega vsebino lahko v celoti razberemo iz naslova »Začetek in konec visoških Kalanov«. Tudi ta objava zanima etnologa, saj poleg rodbinske kronike spoznamo gospodarsko zmogljivost, rast in propad velike domačije na Visokem. — Samotne vasi pod Ratitovcem (Prtovč, Torka, Ravne, Zabrd, Zgornje in Spodnje Danje) je obiskal, zbral o njih podatke in napisal članek France Planina. Iz prispevka, ob katerem se mora etnolog še posebej ustaviti, spoznamo, da vzroki propadanja gorskih kmetij zanimajo tudi planince in da je kulturno-znanstvena komisija Planinske zveze Slovenije že pred leti sklenila, da bo preučila in osvetlila razmere naših hribovskih vasi. Omenjena razprava F. Planine je že tretja te vrste, in etnolog, ki bi raziskoval življenje hribovcev na tem delu loškega ozemlja, ne bo mogel mimo tega prispevka. Samo podatek, da v teh vaseh živi danes komaj še dobra tretjina tistega števila prebivalcev, ki so ga ugotovili ob štetju l. 1910, nas sili k podrobnejši analizi vzrokov za tako vztrajno in naglo propadanje domačij. Za vsako od navedenih vasi navaja avtor osnovne zemljepisne podatke, število kmetij in kajž, dalje diferencirano število prebivalcev v preteklosti in danes, njih zaposlitev, število in vrsto živine, kmetijskih strojev ter možnosti za razvoj planinskega turizma. Iz dela spoznamo razne dejavnike, ki tako ali drugače vplivajo na življenje ljudi v teh visoko ležečih vaseh.

Nadaljnji članki obravnavajo šolstvo in biologijo.

Naslednje poglavje, »Leposlovje«, je posvečeno 90-letnici rojstva pisatelja Cvetka Golarja, zadnji del revije pa zavzemajo zapiski in poročila. Zanimivo je poročilo urednika Loških razgledov, iz katerega dobi bralec pregled uspehov, doseženih s 15-letniki revije. V poročilu »Muzejski izleti« preseneča zanimanje Ločanov za dejavnost te vrste.

Letnik je pester in zanimiv; iz njega odseva velika prizadevnost, da bi Ločani svoj kraj kulturno obogatili tudi z lastno publikacijo.

F. Šarf

Marija Rutar: Izumrle domače dejavnosti na Tolminskem.

Jadranski koledar, Trst 1970, str. 137—144.

Avtorica v svojem prispevku našteva in opisuje številne domače obrtne dejavnosti na Tolminskem. Zaradi skope zemlje in male posesti so se precej ukvarjali z drobnimi dejavnostmi, ki so ponekod zajele kar cele vasi in naselja. Te dejavnosti je podpirala in vzpodbujala zlasti v 19. stoletju Kmetijska družba za Kranjsko. Želela je, da bi se ljudstvo opomoglo z obrtjo in dvignilo iz bede, ki ga je marsikje močno tlačila. Raznolikost dejavnosti je bila tolikšna, da je težko vse naštet. Razmere po prvi, zlasti pa po drugi svetovni vojni pa so povzročile propad skoraj vseh nekdanjih obrti.

Med temi je izginilo zlasti kotlarstvo, klobučarstvo, strojarstvo, vozarstvo, plavljenje lesa in delno fužinarstvo. Med domačimi dejavnostmi je pojenjalo tkalstvo, nogavičarstvo, ki je

živelo najbolj na Šentviški planoti, žebjarstvo, rezarstvo, domače urarstvo in krošnjarstvo. Druga svetovna vojna je spodnesla tla kolarstvu, mlinarstvu, kovaštvu sekir in orodja, sedlarstvu, fužinarstvu in škarfarstvu.

Ko avtorica opisuje posamezne obrti, omenja, da je bilo tkalstvo najbolj živahno v 17 in 18. stoletju. Kasneje pa je začelo občutno pojenjevati. S tkanjem so se ukvarjale le revne družine, ki so si s tem delom služile vsakdanji kruh. Bogatejši kmetje so najeli tkalca čez zimo na dom, da jim je stkal platno. Posebno na Šentviški planoti je bil ta način tkanja v navadi.

V vasi Soča so tkali volnene odeje v kockastih vzorcih v dveh barvah, črno rdeče ali zeleno črno.

V dolini Trente so pridelovali volno, pletli jope, ženske rute in nogavice. Svoje izdelke so nosili na prodaj čez Vršič v Kranjsko goro.

V Trenti so valjali »lauden« za moške hlače in volneni raš za ženske obleke v črno vijoličastem ali črnomodrem vzorcu drobnih kvadratov. V Plužnah in na Doru pri Bovcu so tudi valjali sukno.

Avtorica našteva več nekdanjih tkalcev, ki so delovali na Tolminskem. Med drugimi omenja Antona Čargo iz Idrije pri Bači, ki je tkal vse do leta 1915 za okoliške vasi Ponikve, Modrejce, Vrata in Lokovec. S poslikavanjem zibelk so se ukvarjali zlasti v Baški grapi. Posebno znana slikarka zibelk je bila Emilija Mohor iz Zakojce.

Lesene skledе so izdelovali največ na Srpenici. Tu in na Žagi so se obdržali poslednji skledarji do prve svetovne vojne. Skledе so prodajali za denar ali zamenjavali za žito.

Na Trebuši, na Vojskem in v Kanomlji pa so kovali žeblje vse do leta 1924. Kovali so po cele dneve. V enem dnevu je priden žebjar skoval do 3500 žebeljev. Poznali so žeblje različnih vrst. Med temi so bili znani zlasti romarji, podrojci, cvikarji in košparji.

Z rezbarstvom so se ukvarjali predvsem v Baški grapi, v dolini Idrijce in Trebuše, na Vojskem in na Cerkljanskem. Domači oblikovalci so rezljali plastike za okras domov, kasneje pa tudi pohištvo. Harmonike, razna godala so izdelovali posamezni samouki, ki so ljubili glasbo. Mojster samouk urar Lipušček je izdeloval tudi cerkvene orgle. Le kovinske dele in svinčene piščali je dobil s Češke. Njegove ure so bile značilne po tem, da so jih navijali le enkrat na leto.

Večina omenjenih dejavnosti je zamrla že po prvi svetovni vojni, nekatere so se obdržale do druge svetovne vojne. Spremenjene gospodarske razmere po drugi svetovni vojni so do kraja zatrlе te drobne obrti.

Ljudmila Bras